

BIBLIOTHEQUE
MUSEE DE GENÈVE

SI

RECUEIL
DE LETTRES
ET DISCOURS
ADRESSÉS
A DIVERS
PERSONNAGES
XV-XVI. S.

LETTRE
DE CHRISTOPHE
COLOMB
DE INDIIS NOVI
INVENTIS

cm 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21

Ex Bibliothecâ
quam 16000 Voll. constantem
huic Abbatiaë S Genovesæ Paris.
Testamento legavit Car Maurit.
LE TELLIER Archiep. Remensis.
Obiit anno 1710.

La préface de ce recueil est la
seconde édition de ces Instructions
latines de la Lettre de Cocumbe
relatives à la discipline des Romains
de ce temps.

Elle a été imprimée par Stephanus
Plannck, à Rome en 1493, et a été
à également imprimée à la 1re édition
dans un manuscrit en latin à Paris
de la bibliothèque de la ville.

Dans cette édition, Plannck a corrigé
cette édition, ainsi que le nom
de l'auteur de ces Instructions, qui est
celui de ce nom de son Beatus
Amos V. Martini.

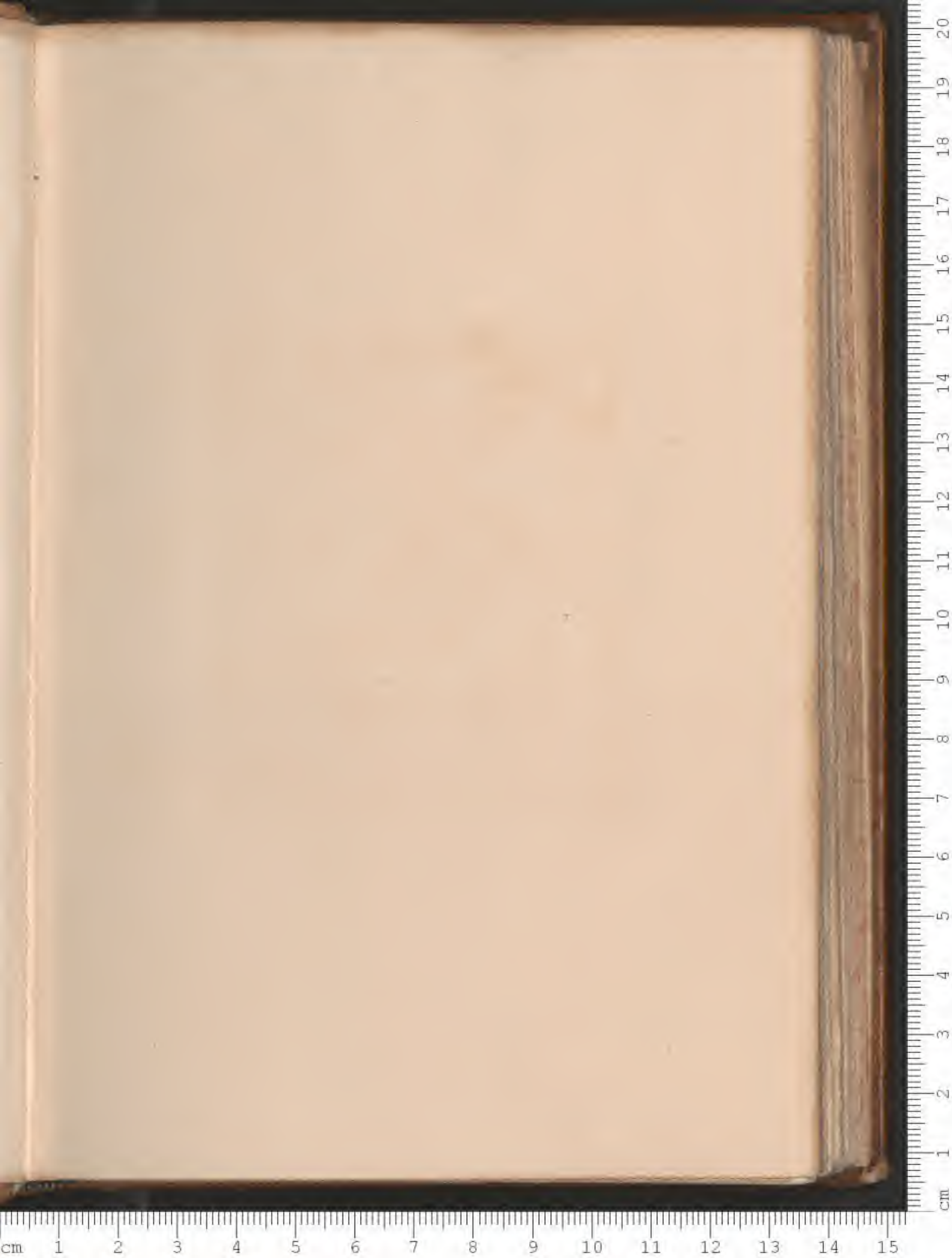
Henry Martini

3 Juin 1892

cm 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21

cm 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14

La fidei potest p[ro]p[ri]a 2a 6.
p[ro]p[ri]a p[ro]p[ri]a 2a 30

P. 1.	-	Dalé de 1522	} Ces six premières pièces formant 62 fts. 1 ^a 2 ^e du vol. et sont toutes de XVII ^e .
2.	-	id.	
3.	-	circa 1522	
4.	-	-	
5.	-	-	
6.	-	Dalé de 1522	

Pièces incunables: n° 1(6) Daunou 463 - Pellechet 4090
 2(7) - 416 - 3230
 3(8) - omis - omis
 (cf. 2 autr. de D. 480 - 5060 et un 4e de
 OE XV, 351 p. 12.)
 4(9) Daunou 718 - 3262
 5(10) - 465
 6(11) - 675
 7(12) - omis Pellechet omis
 (cf. OE XV, 351 p. 22) 667 - 1686)
 8(13) Daunou 710
 9(14) - omis - omis
 (cf. OE XV, 351 p. 22) 671 - 5019)
 9⁺(15) - omis -
 (cf. OE XV, 351 p. 23) 569
 9⁺⁺(16) - omis
 (cf. OE XV, 351 p. 28) 673
 10(17) - 653
 11(18) - 665
 12-13(19) - 674 Pellechet 2048
 14(20) - omis
 (cf. OE XV, 351 p. 29) 712
 15(21) - 461 Pellechet 4816
 16(22) - 568 - 4438
 17(23) - 590 - 2836
 18(24) - omis mais sous le n°
 832 Daunou est l'oe [351] que n'exist
 par 8. et autre volume: pas dans l'oe de
 19(25) - 534
 20(26) - 792
 21(27) - 419 vol. 2 fms [351]?

T. S. V. P.

22 (28) Daanou 717.
23 (29) - 287
24 (30) - 318
25 (31) - 314
26 (32) - 466
27 (33) - 451

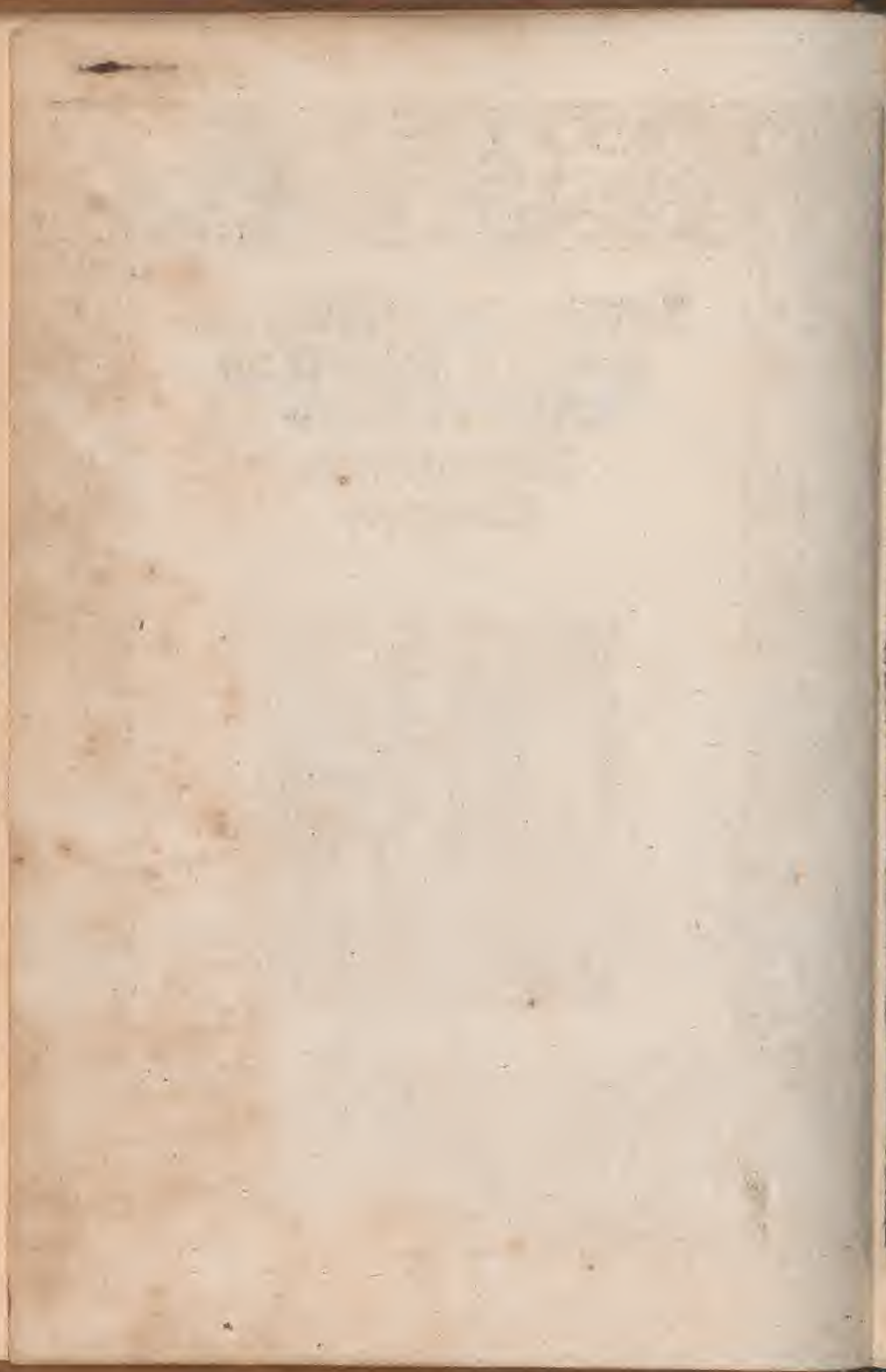
28 (34) Bien datie de 1523
29 (35) - 1524
30 (36) - 1521.

~~x~~ ~~511~~

(KY) 740

n.º (9) Lettre de Chettophi Caboni

cm 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21

cm 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15

Ludouici Imolensis ex ordine minorū theologie p̄fessoris in funere Reuerēdissimi domini dñi Petri Ferrici tituli Sixti p̄s biteri Cardi. & ep̄i Tirasoneñ. oratio feliciter incipit.

Cum sepe alias cogitaueriz q̄ fallaces & caduce res hūane sint Reuerēdissimi patres & dñi. id tum mibi marie contigit postea q̄ in v̄be Roma vsatus suz vbi tot claroz hōim interit? his oculis vidī vbi tot p̄stantissimoz patz mortez & funera cōspexi. vt vere illum hōiez stultum existinem. qui terrena hec & fragilia bona animo non contemnit. & qui licet amplissimis fortune muneribus exornatus sit. in alteram tñ vitam q̄ cito esse cōmigrandum secū diu tacitus non considerat. Que em̄ potest in vita esse iocūditas. cum dies & noctes cogitandū sit. iam iancq̄ esse morienduz & quale illud bonū est quod et si nullo eripiatur casu vel morte certe pdendum est. Non defunt nobis ad hanc vnam rem persuadēdam quotidiana exempla. Non opus est antiqua recensere. vidimus pauloante multos in hoc splēdidissimo patrū senatu magna gloria consistentes. qui mox e nostris crepti oculis nullaz de se nisi bene gestaz rerum memoriā reliquerunt. Et vt ceteros qui ad rem nr̄az non pertinent omittamus. Quid nam hec pompa funeralis indicat. ad quā exornandam & extollendam tanta Reuerēdissimoz patrum & principum mundi corona circumfidet. Equidem ingemiscendam deplozandāq̄ mortem nobis ostentat reuerēdissimi patris & domini dñi Petri Ferrici tituli. s. Sixti p̄s biteri Cardinalis Tirasoneñ. Qui sua virtute vigilantia integritate & summa in agendis prudentia amplissimam dignitatez. precipuū apud pontificem locum summū honorem. summū in ecclesiastica re publica gradū p̄sequutus q̄ longissima vita dignus merito videbatur. Utinam ergo patres amplissimi tanto ingenio essem tanta ve dicendi copia vt in tanto viro de quo nunc agimus magnitudinem laudis & tanti funeris cōem calamitatē verbis eq̄ re possem. Veram qz apud vos oīoz habeo. Qui p̄mendatissimā dñi Tirasoneñ. vitā iam diu probe nouistis. paucis quicqd eius

laudem dicturus sum perstringam verbis. nec aliter loquar quam si uni
uersus ceteris vestris una lingua si fieri possit hac vice collaudaret.
Quid igitur primum in huius prestantis viri laudem adducam. An genus
an patriam. an corporis proceritatem. an cetera huiusmodi nature dea
commemorem. minime quidem. In his enim rebus que natura aut for
tuna hominibus dantur quempiam laudari aut vituperari oportere non
statuit sapientium. Idcirco ea omnia que sibi homines ingenio atque indu
stria parare possunt commendatione quam maxima nec dignos efficiunt.
Nam licet sint hominum virtutum inata principia. Quisquis tamen ea incul
tu atque socordia torpescere sinet. ignarus. rudis. et cuiuscumque bene
artis expertus omnino sit necesse est. Qui vero contra naturales illos
igniculos excitabit. et sese ad capescendam virtutem pro xili sua insti
mabit in vice doctus probus expertus atque omni laude dignus evadet.
Veras ergo pres optimi veras inquam et non aliunde medicatas ex
plicabimus laudes domini Tirasonensis. Qui a teneris ut aiunt annis
usque ad eam etatem in qua extremum elansit diem. nulli omnino rei nisi
literis et virtutibus insudavit mores cum sapientia in omni vita sua miri
fice coniunxit. Hic susceptis primo litterarum rudimentis in opido Cocen
tina vnde originem trahit adolescentior factus Valentiam urbem
nobilissimam. Valentini quoque regni caput et dominam magno se aetate con
tulit ibique aliquanto tempore literis operam nauavit. Deinde Ilerden
sem civitatem perijt ubi celeberrimum erat gymnasium. in quo maiora
et ampliora litterarum incrementa suscepit. Quibus tamen non contentus ve
luti alter Plato relicta patria Bononiam civitatem florentissimam. et
litteratissimis hominibus habundantem. discendi cupidissimus migravit
ubi tamen doctrine in facultate legali brevi tempore hausit. ut cum docto
rum hominum iudicio inter doctissimos scolares haberetur. et laudatissima
doctorum insignia magna cum gloria assequeretur. Perfecto igitur stu
dio. cuius gratia amore ad Bononiam se contulerat urbem. et debito ibi
honore suscepto. statim aetate deliberat Romanam petere curiam. ut que
quod ingenij et virtutis in se vigeret plurimum usui accommodaret. Ro
maverat enim vir prudentissimus nullam esse in hominum genere meliorem natu
ram quam eorum qui se ad usum pro modum ve multorum natos arbitrantur.

Venit ergo Romā Petrus doctrina pariter et moribus ornatus. Car-
di- ali metubensi adheret viro optimo et prestatissimo. a quo quod gra-
tissime exceptus et magister domus et auditor suus quam primum de-
signatus est. sed domino Metubensi non multo post euita migrante
Cardinalē sancti Marci. qui postea Paulus .ij. fuit in dñm sibi de-
ligit et patronū. Uerū quia tanti hominis virtus maioribus et altioribus erat
dedicanda negotiis. vno et auditoribus rote deficiente delectu. Pij
pontificis marci nō quod precipue bonorum fautor et cultor erat. ite mox in
eius qui defecerat locū susseptus est. Petrus quoque ubi aduertit ma-
gnū sibi patere virtutis campū. munus ipsius auditoriatus quod accerti-
mi ingenij viuz exoptulat. tanta autē rectitudine gessit et equitate. ut
eo iudice nemo cause sue diffideret. nemo fraudē et iniusticiā pri-
mesceret. Valebat enim cuiusuis hominis gratiā perdere quod tantū mo-
do de dignitatis gradu dimoueri. Postea vero cum aliquod diu in ipso
auditoriatus magna laude perēdisset. essetque tūc ecclesie Maguntine
litigiosa quādam causa sedi apostolice mīciata. que quia difficilis et pe-
riculosa admodum videbatur. deliberatum est. quod primum et pon-
tificis et patrum omnium consensu. Petrum virum probatissimū
ad eas partes omnino esse transmittendū. quo causam ipsam di-
ligentius ibi recognoscat et dissidentē ecclesiam ad pacem suo con-
silio reducat et vniōnem. Proficiscitur ergo Petrus in germanias
legatus et commissarius apostolicus. ubi duobus ferme annis cō-
moratus nō sine magno labore Maguntine ecclesie cōtrouersias
dificit. Discordiasque illas graues detestandasque sedauit. Leodien-
sem quoque ecclesiam in quadam etiam perturbatione consisten-
tem recognita causa quoad valuit componere non destitit. et
quos tandem varijs in locis dissidentes reperit. summa cum pace
et animorum tranquillitate ingenio et prudentia sua reliquit. Omni-
bus igitur negotiis ad que missus fuerat diligentissime peractis
ad urbem redire festinat. legatus solertissimus. Interea Cardinalis
sancti Marci ad summū apostolatus culmen mortuo pio conscen-
dit. qui mox vacantem Tirasonensem ecclesiam Petro viro opti-
mo mutuo proprio tradit. Interuenienduz vero de sua promotiōe

nunciū Petrus suscipit. Deo oīpotenti gr̄as immensas agit & tali
tātaq; dignitate se oīno indignū p̄ sua modestia dicit. O dignis
simā p̄motionē vbi sola p̄moti v̄tus p̄mouentis aīm excitauit.
vbi nulla simonie suspitio fuit. vbi nulla fauoris hūani sollicitudo
intercessit. Ad v̄. bē itaq; Petrus redijt ad deosculandū noni pō
tificis pedes hūiliter accedit de dignitate nuper sibi collata q̄se
indignū reputat gr̄as habet. At pontifex ipse iocundo aīo & hila
ri vultu eū benigne excipit. maioraq; & āpliora ei pollicet. seq; de
reditu suo mirē immodū gaudere & letari testat. Quid plura. Re
ferendariū suū intimū & carissimū eum instituit. difficilima que
q; negocia ip̄ius cure & sollicitudini p̄mittit. In his aut̄ oīb; que
p̄missa sibi videbant̄ cōficiendis q̄tra fide se gesserit Petrus quā
ta ve diligentia & integritate. vos ipsi testes fidelissimi estis. qui
preclarā hoīs virtutē certa quottidie experientia cognouistis. Sed
ante oēs idoneus testis est Sanctissimus dñs n̄r Sixtus. qui eū
Paulo in pōtif. catu succederet. Petrū Tirasoneñ. ep̄m ea apud se
cōditione detinuit. qua suus antea p̄decessor detinuerat. Cū sec̄
tū in successoribus regni euenire contingat. Solent em̄ qui in re
gno succediūt novos sibi deligere hoīes. quos magistratib; par
bitrio suo preficiant illis oīno reiectis qui regnanti prius grati es
se videbant̄. fuit ergo Tirasoneñ. nostri tanta v̄tus vt non mi
nus Sixto q̄ Paulo gratus nō minus a successore q̄ a p̄decessore
re fuerit dilectus. O vix mirabilē & maxis laudibus celebrandū.
Nam si principibus placuisse viris nō infima laus est. vt Uenusi
nus ille poeta inqt. q̄ magna erit Petri n̄ri laus. q̄ preclara etiā
nulla oblīanda memoria. qui sola v̄tute sua beatissimis pōtifici
bus xp̄i vices in terris gerentibus. a deo placuisse videt̄. vt meri
to a nōnullis dubitar̄ i possit vter eoz magis eū dilexerit. Dign̄
ergo p̄mendatiōe. dignus p̄fecto gloria & laude p̄ maxima ille est
qui ad gr̄as pontificū ad magistratus. ad dignitates. ad ip̄m tan
dem Cardinalat̄ honorē. v̄tuti tantūmodo nixus conscenderit.
Cui nihil fortuna dederit. nihil fauor humanus attulerit.
Agit̄ nunc scōus ānus. quo Sanctissimus dñs n̄r Sixtus qui

benemeritis de re publica ecclesiastica hoibus ingratus nunquam exti-
rit Petrum Lirasonensem episcopum viam probatissimum. et in Roma. cui iam diu
laboribus plurimis exercitatum. summa totius sacri collegii concordia
ad Cardinalatus ordinem prouerit. Quo profectus vir dignissimus
et in nouo quodam principatu constitutus. tale se nobis exhibuit. quales
antea pro usu et comodo nostro exhibebat. Solitas curas admodum gra-
ues et molestas non omisit. imo maioribus sepe addictis negotiis. quot-
tidie magis ac magis pro honore et gloria sedis apostolice laborabat.
In huius viri prudentia et consilio. adeo pontifex noster congescebat. ut
eo mortuo manebat esse videatur. Omnem fere curialium animos Liraso-
nensem. nisi pro innata sibi benignitate in se conuertebat. Mansuetudini
neque et modestia tanta erat. ut quousvis regio illo aspectu. et veneran-
da facie grauitate quandam et seueritate preferret. mira tamen et incredi-
bili facilitate in audiendis admittendisque hoibus uteretur. Manus
propterea tam castas et continentis habebat. ut nunquam ad alicuius hois
munera suscipienda. eas deflecteret. imo siqua offerbantur dona tam
quam alter Fabritius aut Curius quod nostra etate mirabile est pertenebat
Illud est etiam mea sententia quam maxime admirandum. quod tanta animi moder-
atione erat. ut irasciret per raro. tanta patientia ut nullis iniuriis.
aut contumeliis moueretur. Nam cum interdum in expeditione reum inso-
lentes quidam et precipites viri pro more suo contumeliosus in eum ver-
bis uterentur. subridens aut omnino conticebat. aut verbum quo furo-
rem obloquens lenire posset ridebat. superbia quoque et arrogantiam
mix in modum fugiebat. Equiliterque in omni vita eundem sepe vultum ean-
demque frontem sicut de Socrate legitur idem seruabat Nulli voluptati
nulli humano solatio deditus erat. Quicquid otii post longas vari-
as occupationes dabatur ei. id totum aut in soluendis diuinis horis.
quas nunquam licet maxime impeditus mittebat. aut in suauiter ex-
ercitio et historiis cognoscendis. quibus plurimum delectabatur profume-
bat. Erat ei a natura incredibilis quaedam sciendi cupiditas infusa. pro-
pterea bibliothecam confertissimam et variis librorum generibus habundantem
sibi parauerat. in qua tanquam in amenissimo paradiso. post curiales
strepitus se occludebat. ibi deliciae suae. ibi solatio. ibi sua quoque voluptas

nulli vn̄q̄ dies vacui. nulli illucubrate noctes ei p̄terire. Huc eñ
publicis. aut priuatis actionibus intentus nunq̄ ab optimi viri
officio vacabat. Pietatis opera secreto quodā modo q̄ sepiissime
exercebat. largas elemosinas mendicantibus religiosiſ & honeste
vite hominibus multotiens erogabat. **O** viz egregium. **O** vitam
om̄i laude cumulata. Quid enim laudabilius q̄ tempus. quod
parca manu datum est in vsum vite & solū reparari non potest tā
sibi q̄ alijs honeste & vtiliter dispensare om̄esq; vite sue dies non
nisi recte viuendo gloria & laude magna transigere. sinez habitu
ra nō est oratio. **P**. si optimi lōgius euagando singula queq; p̄se
qui voluerō. que quoniā eque omnes nouistis. Quis adeo durus
est & om̄is humanitatis expers. vt a lachrimis temperet vt obitu
Lirasonensis nr̄i nō ingemiscat. vt in tā publico merore non cō
doleat. Ecce tam Romane curie pater optimus interiit extinctus
iacet vigilatissimus sedis ap̄lice alumni in quo vno tot virtutum
ornamenta intueri poteramus. **O** crudelē & diram mortē. que vi
rum tam preclarum & rei publice xp̄iane perutilem magno dispen
dio nostro rapuisti. **O** grauem & irrecuperandā sacro sancti colle
gij iacturam. amisistis em̄ patres amplissimi prestantissimū colle
gam vestrum dñm Lirasonensem. quē pro sua incredibili mā sue
tudine pro a. Inmirabili ingenio & innata bonitate p̄ integerrimis
moribus & optimo consilio tantopere diligebatis. Cuius mors eo
grauior ac lactuosior vobis esse debet. quo sententia omniū diffi
cile admodū erit alterz eius similit̄ reperiri. qui senatui vestro pos
sit adiungi. Congemiscit igitur patres lugete pariter omnes. q̄
talem viz perdidistis. qualem sperare facile nō potestis. Sed cur
ego p̄ inania hec excurro. Nunquid non scio veri xp̄iani officium nō
esse de morte suorum nimium lamentari. dicente apostolo. Non cō
tristemini sicut & ceteri qui spem non habēt. nunquid non intelli
go veram immortalitatem hominibus dari non posse nisi eos hinc
contingat exire. q̄ diu in hoc corpore sumus inquit Paulus a do
m̄ino peregrinamur. Et forte ob id nemo est vt Artabanus etiā
Persa referebat. Cui crebro ne dum semel non subeat animo mor

riendi voluntas potius q̄ viuendi. Non extinctū ergo aut deper
ditum Tirasonensē nostrū lugeamus. non amisimus eū. sed eo
premissimus quo singulo momēto p̄peramus. Exacto em̄ peregrī
nationis sue cursu p̄fectoq̄ certāne inq̄tantis seculi in quo Pet
rus perinde ac fortis athleta victor euasit. post labores. post lō
gas & assiduas vigilias. post inuictissimā aī fortitudinē. dato pri
signo a sacerdote. Qui corā Petro in extremis laborāte. sacris mi
sterijs insistebat. peruentoq̄ ad illud vltimū Ite missa est statim
mirabile dictu felix Tirasonēnsis nostri aīa tanq̄ voce ad eā vo
candaz celitus emissa. relicto hoc terrestri habitaculo ad creatorē
suū & patrē indulgentissimū innumeris decorata virtulib⁹ euola
uit Non est ergo viri p̄stantissimi. cur in tam felici transitu in
gemiscere debeam⁹. om̄is est animi languor repellendus. ne solo in
cōmodo nostro angī videamur. Tantū optimi viri dulcis memo
ria habēda est. vt nos ip̄i qui adhuc paulū in hoc fluctuātī pella
go versamur discamus ad eterne salutis portū bene viuendo per
tingere q̄ & si mors ip̄a humane vite cōtraria sit bonis tñ & fidei
lib⁹ instrumentū erit. per qd̄ transibūt in vitā. Amen.

¶ Hactenus per magistrum Ludouicū Imolensem.

¶ Que sequunt̄ p̄ Paulū de crottis Cremorenē. supradicti sancte
memorie Re. dñi Car. Tirasonēnsis. dom⁹ mḡm & secretariū.

Ob veritatem.

¶ Immortalis sancteq̄ mēorie p̄fatus reuerēdissim⁹ dñs dom⁹
Petrus Ferric⁹ tituli sancti Sixti p̄s b̄r Cardi. & ep̄s Tirasonēnsis.
Magno pōtificis maximi Reuerēdissimoz dñoz cōfratrū. Ois
xp̄ianitatis principū. Totius Ro. cu. Proboz vniuersi obis viro
rū dolore atq̄ dāno. Cū adhuc ob icredibile desiderū. crebriā in
uocatōz. necāiazq̄ ip̄i⁹ p̄ntiaz bon⁹ oīz p̄r desleat. Die v̄ris. xrr.
septēbris circa horā. xiiij. Rōe in palatio ap̄lico ap̄d san. Petrū obi
it. Quo die fun⁹ ei⁹. sueta ellatū pōpa. Circa horā. xxiiij. positū fu
it in ec. diue marie supra minernā In capel. maiori p̄pe altare ma
i⁹. Ibiq̄ reuescit in dño. Anno xp̄iano. Mcccclxxviij. Etatis sue
florentissime felicissimeq̄ cū ip̄sum iuuaret viuere. & p̄ totū or̄ez
Cardinalis Tirasonēnsis. immortale nomē gloriōsissime celebraret

Sexagesimo secundo. Episcopatus Quartodecimo. Brevis Cardi-
nalatus qui anno vno mēibus nouē ⁊ diebus sex absolutus. Sū-
ma tamen in nato more gloria virtute sanctitateq; summa plen-
ingenticum totius xpianitatis principium. Omniumq; proborū vi-
rorū gaudio leticia applausu congratulationeq;. Quia fauore nul-
lo. solum ob eminentissimas virtutes. integritatem bonitatēq; ei-
supremam benemerēti impensus. Omnes Reuerēdissimi domini
Cardinales tali collega q̄ maxime gloriabātur. Quos sibi preci-
pua caritate beniuolus doctrina eloquētia. consilioq; ip̄is haud
inficiāribus gratissimis tam publicis q̄ priuatis negotijs exper-
tis ellatiōe nulla verum splēdore omniq; humanitate ac qua po-
terat munificentia religiosissimus ⁊ Cardinei corona ordinis an-
teibat. Pauli. ij. Sixtiq;. iij. dum vixit pontificatus mira pruden-
tia grauitate ac maturitate. Incredibili immo diuina memoria.
vigilantia assidua. diligentia patriaq; inaudita. singulari munere
omnis generis abstinentia. iusticiā inopi potenti v̄c eque mini-
strans. Industrios ⁊ doctos viros fouens atq; exaltans. Maria
cū omniū gracia animo inuicto ac indefesso solus rerit illustrauit
q;. Brachiani Sutrine diocesis. quo cū pontifice summo obseuiē-
tem in vrbe aeris in clementia secesserat egrotare cepit. Romam
inde rediit. Ubi testamento sanctissime condito. vt prelatū ⁊ bo-
num christianum decet. Sanctam animā suam omnipotenti deo
cōmendans. pontifici maximo exequende voluntatis ⁊ quod ter-
renum erat arbitrium relinquens. Ad celestia regna ⁊ paradisi
gloriam migravit. Sixti quarti pontificatus gloriosissimi Anno
O. tauo.

Paulus de Crottis Canonicus Cremonen̄. sedis
apostolice acolitus numerari⁹. ob integram fidez.
deuotam gratamq; clientelam. perpetuo merens
ac lugens.

¶ Finis.

